

Zde mi vadí několik věcí. Začnu tou, která mi vadí nejméně, a to je posun terminologie. Linek nejprve hovoří o „správné“ nebo „přesné“ odpovědi (proč ty uvozovky?), a pak o odpovědi „pravdivé“. Pravdivost se může vztahovat k respondentovu názoru, a nemusí být tedy zároveň „přesností“ nebo „správností“. Za druhé proč bychom nesměli předpokládat, „že existuje něco jako pravdivá odpověď“ (já bych mimochodem raději řekl „správná odpověď“). Za třetí z toho, že cílem je zjistit skutečnou motivaci, přece neplatí, že nemůžeme nabídnout několik možných odpovědí! Můžeme mít více domněnek, a jde nám o to, zjistit, jestli některá z nich je správná. Dokonce i v tom případě, že žádná z nich správná není, problém vznikne jen tehdy, když nutíme respondenta, aby jednu z uzavřených otázek nutně zaškrtnl jako správnou. Obvykle tomu tak ale není: na konci bývá nějaká otevřená otázka, například „jiný důvod, uveďte, jaký“.

Linek také soudí, že podobně jako v západní Evropě, i v České republice zvýšení osobního kontaktování kandidátů by mohlo přispět k nárůstu volební účasti. Nejsem si však jist, zda by se například relativní úspěch Karla Schwarzenberga při prezidentských volbách dal takto interpretovat. Zdá se mi, že se spíše zaktivizovali jeho sympatizanti. Kromě toho při sněmovních volbách, které zvláště Linka zajímají, tento faktor nehraje příliš velkou roli, anebo jen v případě „kroužkování“. Moderní technologie jistě hrají nezanedbatelnou úlohu, ale je otázka, jestli skutečně kandidáty přibližují voličům. Nemají – přinejmenším některé z nich – v této oblasti spíše neosobní než osobní charakter? Zdá se mi také, že prozatímní úspěch Andreje Babiše je poněkud v rozporu s tím, co autor knihy tvrdí, pokud jde o nárůst rezignace českých voličů. Uznávám, že se fenomén Babiš projevuje především až po sepsání knihy, ale stálo by zato se dozvědět, jak ho Linek vykládá. Soudím ale podobně jako on, že zavedení volební povinnosti není skutečným řešením problému, a že by stát měl omezit výdaje politických stran na reklamu. Celkově poměrně skeptický Linkův závěr (s. 281) se mi zdá dost odůvodněný. Mám-li vyjádřit svůj celkový dojem, je výrazně příznivý, i když ne vždy

s Linkem ve všem souhlasím. Domnívám se, že některé jeho teze nejsou zcela přesvědčivé.

Miroslav Novák

Michal Ulvr: *Nukleární společnost ve Spojených státech amerických (1945–1964)*. Praha: FF UK, 2014, 254 s.

Poválečné dějiny Spojených států amerických se bezesporu řadí k nejpěchlivěji a nejpodrobněji zmapovaným historickým obdobím, v rámci nichž není vůbec lehké nalézt tematiku takovou, jaká by i dnes poskytovala prostor pro originální a přínosnou vědeckou analýzu. Historik Michal Ulvr však takovou mezeru našel, když se netradičním způsobem zaměřil na atraktivní téma vzniku a vývoje tzv. americké nukleární společnosti v letech 1945–1964, respektive se rozhodl analyzovat způsoby, jakými se na její podobě podepsala nejen nezávislá média (denní tisk, populární periodika, rozhlas, film, televize), ale rovněž tehdejší vládní administrativa a establishment (například oficiální propagační a výchovné snímky, cenzura médií, zlehčování skutečností). Autor tak upřel svoji pozornost k tématu v českém prostředí prakticky úplně přehlíženému, leč z pohledu zájemců o dynamiku proměn americké společnosti po druhé světové válce nesmírně zajímavému a do určité míry i pozoruhodnému.

Když došlo v červenci roku 1945 v poušti Jornada del Muerto ležící ve státě Nové Mexiko k prvnímu zkušebnímu jadernému roznětu, svět se včetně americké společnosti navždy a nenávratně změnil. Dalekosáhlou transformací sice symbolicky odstartovala výše zmíněná operace Trinity, leč pomyslný hřebíček do rakve starým časům zatlouklo až americké svržení atomových bomb na dvě vytipovaná japonská města – 6. srpna na Hirošimu a 9. srpna na Nagasaki. Nová epocha lidských dějin pak měla být do budoucna – alespoň po čas pozvolna se rysující studenovélečné vřavy – charakterizována mimo jiné existencí permanentní hrozby jaderného konfliktu, jenž by v krajním případě mohl skončit tragickým vymýcením lidské rasy z povrchu zemského.

Autorova pečlivá a skutečně rozsáhlá analýza vlivu tiskové, rozhlasové a audiovizuální produkce vztahující se k vývoji a k užití jaderné energie na běžné Američany je pevně vsazena do kontextu dvou poválečných desetiletí, která bývají obvykle pojímána jako období dlouhodobého růstu a vrcholných úspěchů moderního amerického kapitalismu. V roce 1958 označil John Kenneth Galbraith, věhlasný ekonom z Harvardské univerzity, tehdejší americkou společnost souslovím „společnost dostatku“. A proč ne – vždyť Spojené státy americké ekonomicky výjimečně prosperovaly a ruku v ruce se Sovětským svazem dominovaly v mezinárodní aréně. Hrubý domácí produkt spolehlivě rostl, technologie a inovace stimulovaly produktivitu, inflaci a nezaměstnanost se dlouhodobě dařilo držet při zemi, průměrná reálná mzda se kontinuálně zvyšovala (nerovnoměrné rozdělení příjmů však přetrvávalo), počet vysokoškoláků postupně narůstal, volnočasový průmysl vzkvétal a velká část domácností disponovala rodinným domkem se zahradou, autem, televizorem, pračkou a telefonem. Nezřízenému optimismu nemohlo podtrhnout nohy dokonce ani dokola obcházející strašidlo komunismu, které mělo být v rámci domácí scény vymýceno honem na čarodějnice v období maccarthismu. Někteří komentátoři tehdy leckdy hovořili o dekádě „středostavovské konformity“ či „samolibé společnosti“ překypující strnulostí postojů, bezbřehým konzumem a dominancí materiálního blahobytu. Současně však především „černobilá“ padesátá léta představovala startovní dráhu pro budoucí zpochybnění systému tradičních autorit, dále etablované politické a společenské hierarchie, konečně pak zdánlivě takřka dokonalé shody v klíčových společenských otázkách, k němuž mělo opakovaně docházet zejména v druhé polovině bouřlivých šedesátých let.

Ulvrova práce přesně zapadá do tohoto období, avšak zaměřuje se na jiné aspekty vývoje americké společnosti. Jak sám autor v úvodu uvádí: „V kombinaci atmosféry strachu, obav z třetí světové války, nukleárního holocaustu a příhodné ekonomické situace vznikl ve Spojených státech amerických naprosto nový systém mezilidských vztahů a hodnot, jež do

značné míry ovlivňovala média, ale také tehdejší establishment.“ Cílem Ulvrova textu je, aby za pomoci detailní analýzy dobové tiskové a audiovizuální produkce ukázal, jakým způsobem bylo formováno povědomí běžných Američanů o nukleární problematice. Využívá k tomu širokou paletu pramenů a zdrojů, ať už se jedná o oficiální dokumenty americké administrativy, závěry vládních agentur (Agentura pro civilní obranu) a komisí (Komise pro atomovou energii, Interim Committee) nebo informace poskytované a upravované tiskem, rozhlasem, filmovými deníky a televizním vysíláním.

Práce začíná, pro někoho možná překvapivě, tak trochu od konce, neboť v úvodní kapitole nazvané „Entrée – senátor Goldwater versus nukleární společnost na svém vrcholu“ autor rozebírá dopad prohlášení a postojů radikálního republikánského senátora Barryho Goldwatera v průběhu primárek roku 1964. Výbojný arizonský konzervatívec se do povědomí veřejnosti zapsal svými mrazivými výroky k užití jaderných zbraní, čehož nakonec velice chytré využili v podstatě všichni jeho političtí oponenti, v čele s volebním štábem demokrata Lyndona B. Johnsona. Těm se podařilo, i díky legendární televizní upoutávce „Dívka s kopretinami“, téměř dokonale asociovat obavy z nukleárního holocaustu a anihilace lidstva s potenciálně nestabilním a nepředvídatelným Goldwaterem. Ostatně hrůzostrašné vzpomínky na kubánskou raketovou krizi (1962), jež málem vyvrcholila vypuknutím jaderného konfliktu, měla v živé paměti drtivá většina členů americké nukleární společnosti. Ulvrova analýza a hodnocení dopadu Goldwaterových postojů k citlivé problematice nukleárního arzenálu poukazuje na fakt, že hrůzu nahánějící obraz nezodpovědného a nebezpečného „maniaka“, jenž se nerozpakuje zatáhnout Spojené státy americké do jaderné války, zřetelně přispěl k jeho pozdějšímu debaklu v prezidentské volbě, neboť pro Američany bylo v první polovině šedesátých let děsivé a neustále přiřívované pomýšlení na nukleární hřib zahalující nebe opravdovou noční můrou. A co je možná ještě důležitější, kapitola představuje vhodný odrazový můstek pro další analýzu a podrobné hodnocení.

Následně totiž Ulvr systematicky analyzuje prezentaci jaderné zbraně v denním tisku, periodikách, knižní produkci, rozhlasu a ve filmu, přičemž srozumitelně popisuje dobové diskoze, posuny v interpretaci a proměny postojů oficiálních orgánů. Jedná se obzvláště o klíčové kapitoly „Jaderné bomby poprvé v denním tisku, periodikách a knižních publikacích“ a „Hirošima nejen v barvě – nukleární zkáza poprvé na filmovém plátně“. Zpočátku je viditelně kladen důraz na rok 1945 (měsíce srpen a září), který můžeme bezesporu označit za počátek mediálního pokrytí problematiky jaderných zbraní a zároveň za údobí, kdy si americká veřejnost utvářela později těžko pozměnitelnou představu o atomové bombě. Z analýzy jasně vyplývá, že v prvních měsících po událostech v Hirošimě a Nagasaki americká administrativa zásadně ovlivnila způsob, jakým byla atomová bomba prezentována, ať už šlo o zatajování, zlehčování či překrucování důležitých skutečností. Nekompromisní strategii relevantních amerických orgánů, včetně praktik mistra manipulace generála Leslieho Grovese, nejlépe vykreslují příklady žurnalistů Wilfreda Burchetta a George Wellera, jejichž nelichotivé reportáže přímo ze zasažených japonských měst se nesetkaly s příznivou odezvou oficiálních složek. Wellerovu reportáž dokonce zcela zadupala do země kancelář cenzora generála MacArthura v Tokiu. Nic nemělo stát v cestě prezentaci atomové bomby jako „čistě zbraně“. Zkazky o nemoci z ozáření či přetrvávající radioaktivitě nebyly z pohledu americké administrativy žádoucí.

Pro hlubší vhled do problematiky jsou neméně důležité i kapitoly „Počátky jaderného testování v periodikách, na filmovém plátně a televizních obrazovkách“ a „Tvrdý pád – konec jaderného monopolu a vystřízlivění nukleární společnosti“. V první se Ulvr zabývá mediální prezentací prvního jaderného testu v mírové době, který proběhl pod označením operace Crossroads v létě roku 1946 poblíž atolu Bikini v Tichém oceánu (testy Able a Baker). Patřičný prostor věnuje autor rovněž zásadní otázce mediálního pokrytí zhodnocení výsledků testů. Obsahem druhé výše jmenované kapitoly je analýza důsledků prvního úspěšného sovětského jaderného testu (1949), čímž Spojené státy

americké nenávratně přišly o jaderný monopol. Očekávatelným vyústěním bylo zintenzivnění atmosféry strachu uvnitř americké společnosti, patrně zejména po ztrátě termonukleárního monopolu. Praktickým odrazem obav a nejistoty pak byla posedlost Američanů stavbou osobních protiatomových krytů (tzv. sheltermánie), což byla mimo jiné jedna z taktik k přežití doporučených oficiálními orgány, jimiž se autor podrobněji zabývá v kapitole Jeden národ pod zemí – sheltermánie a hledání pocitu bezpečí v pevnostech ze dřeva a papundeklu.

Obecně vzato, Ulvrova kniha *Nukleární společnost ve Spojených státech amerických (1945–1964)* je v českém prostředí ojedinělým počinem, ať už jde o tematické zaměření nebo o systematické využití obrovského množství internetových (elektronických) zdrojů, bez nichž by pravděpodobně nebylo možné práci v daném rozsahu napsat. Jak sám autor upozorňuje, rozličné zdroje dostupné na internetu se v tomto světle jeví jako dostačující pro zpracování odborného textu takového rozsahu, alespoň jedná-li se o široké spektrum témat z amerických dějin druhé poloviny dvacátého století. Kladný dojem z podařeně vědecké publikace pak nemohou zkazit drobné faktografické nepřesnosti a překlepy typu Alamagordo namísto Alamogordo (opakovaně v celém textu) či Vannaver (respektive Vanneral) Bush namísto Vannevar Bush. Jedná se však pouze o relativně nepodstatné nedostatky, které čtivý text na vysoké úrovni nekazí.

Jaroslav Mrázek

Jiří Rak: *Zachovej nám, Hospodine: Češi v Rakouském císařství 1804–1918*. Praha: Havran, 2013, 424 s.

Práce českého historika Jiřího Raka se zaměřuje na téma, které nejspíše není v české historiografii jedním z nejpobulárnějších, avšak jistě stojí za to, abychom mu věnovali patřičnou pozornost. Autor, jenž se ve svých předěšlých dílech orientoval zejména na moderní dějiny a fenomén českého národního obrození, v této monografii odpovídá na otázku spojené